

Міністерство освіти і науки України
Сумська обласна рада
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ

СХВАЛЕНО

Проректор з наукової роботи
КЗ СОІППО

С. М. Грицай

**ЗВІТ
ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ
ЛАБОРАТОРІЇ ЗДОРОВ'ЯСПРЯМОВАНОЇ ОСВІТИ КЗ СОІППО
ЗА 2021 РІК**

Керівник науково-дослідної лабораторії:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики змісту
освіти

Успенська Валентина Миколаївна

Умовою формування і розвитку здоров'язбережувальної компетентності педагогів у кз Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти є діяльність **лабораторії здоров'яспрямованої освіти** (керівник – Валентина Успенська, кандидат педагогічних наук, доцент), яка функціонує при кафедрі теорії і методики змісту освіти.

Мета Лабораторії – професійна підготовка педагогів до здійснення в закладах освіти здоров'яспрямованої діяльності, яка включає просвітницьку та превентивну роботу із здоров'язбереження та формування ціннісного ставлення до здоров'я та навичок здорового способу життя; розроблення наукового, методичного та організаційного супроводу здоров'яспрямованої діяльності в системі дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої та післядипломної освіти.

НОРМАТИВНА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ

Упродовж 2021 року діяльність Лабораторії була спрямована на реалізацію завдань, визначених нормативними документами:

загальнодержавного рівня:

1. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року : розпорядження КабМін України від 27.12.2017 № 1018.
2. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : лист МОН України від 18.05.2018 № 1/11-5480.
3. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 453.
4. Національний план заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку : розпорядження КабМін України від 26.07.2018 № 530.
5. Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей : Указ Президента України від 07.12.2019 № 894.
6. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : Указ Президента України від 25.05.2020 № 195/2020.
7. Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування : розпорядження КабМін України від 05.08.2020 № 1008-р.
8. Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню) : лист МОН України № 1/9-436 від 14.08.2020.
9. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти : наказ МОЗ №2205 від 25.09.2020.
10. Рекомендації для проведення додаткових профілактичних заходів закладами освіти серед дітей та інформування батьків щодо компетентностей безпечної поведінки в цифровому середовищі : лист МОН від 10.03.2021 № 1/9-128.
11. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку : постанова КабМін України від 24.03.2021 № 305.

12. Інформаційні матеріали про деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок, національно-патріотичного виховання, профілактики булінгу (цькування), кримінальних правопорушень, вживання наркотичних і психотропних речовин, запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми тощо : додаток до листа МОН України від 16.07.2021 № 1/9-362.

обласного рівня:

1. Про затвердження плану заходів з реалізації спільного проєкту «Вчимося жити разом» у Сумській області : наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 19.05.2017 № 327-ОД.

2. Методичні рекомендації щодо інтеграції розроблених в рамках спільного проєкту «Вчимося жити разом» курсів з розвитку життєвих навичок у післядипломну підготовку вчителів і навчання учнів закладів загальної середньої освіти : лист КЗ СОШПО від 13.02.2018 № 155.

3. Про активізацію діяльності навчальних закладів у міжнародному проєкті «Європейська мережа Шкіл сприяння здоров'ю», упровадження предметів, проєктів, курсів здоров'яспрямованого змісту в закладах загальної середньої освіти : наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 05.07.2019 № 449-ОД.

4. Про виконання рішення колегії Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації: наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 04.12.2020 № 502-ОД (пункту 3/1 рішення колегії ДОН від 26.11.2020 «Про стан функціонування Шкіл здоров'я та впровадження програм здоров'яспрямованого змісту в закладах освіти області»).

5. Про виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації: наказ КЗ СОШПО від 21.01.2021 № 18-ОД;

6. Заходи щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки: наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 14.01.2021 № 08-ОД.

7. Про виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації: наказ КЗ СОШПО від 02.02.2021 № 26-ОД.

8. Про додаткові курси підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників Сумської області у 2021 році : наказ КЗ СОШПО від 09.06.2021 № 102-ОД.

9. Про проведення додаткових курсів за вибором : наказ КЗ СОШПО від 12.04.2021 № 67-ОД.

10. Про хід виконання рішення колегії Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 26 листопада 2020 року (протокол № 3/1) «Про стан функціонування Шкіл здоров'я та впровадження програм здоров'яспрямованого змісту в закладах освіти області» : рішення колегії Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 27.11.2021 протокол № 3/4.

Для реалізації нормативних документів були надіслані листи на органи управління освітою Сумської області:

1. Про виконання рішення колегії «Про стан функціонування Шкіл здоров'я та впровадження програм здоров'яспрямованого змісту в закладах освіти області» : лист КЗ СОППО від 22.01.2021 № 45/07-19;
2. Про проведення додаткових курсів за вибором : лист КЗ СОППО від 15.04.2021 № 232/07-19;
3. Про виконання рішення колегії Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 26.11.2020 та підготовку питань на розгляд колегії : лист КЗ СОППО від 21.09.2021 № 432/07-19;
4. Про методичні рекомендації з упровадження навчального курсу для учнів 1 – 11 класів «Уроки здорового харчування» : лист КЗ СОППО від 25.10.2021 № 525/07-19;
5. Про вебінар з презентації модельної навчальної програми «Культура добросусідства»: лист КЗ СОППО від 15.11.2021 № 581/03-27;
6. Про обласну онлайн конференцію : лист КЗ СОППО від 22.11.2021 № 604/07-19;
7. Про проведення онлайн-наради для членів обласної творчої групи «Уроки здорового харчування в закладах освіти» : лист КЗ СОППО від 20.12.2021 № 612/07-19;

НАУКОВА РОБОТА

20.05.2021 при святкуванні Дня науки в Сумській області представлено локацію «Підготовка педагогів до реалізації проблеми здоров'язбереження в освіті» з презентацією методичних розробок, посібників, програм та проектів здоров'яспрямованого змісту напрацювань Лабораторії.

01.12.2021 було проведено обласну педагогічну онлайн-конференцію «Здорові діти сьогодні – здорова нація завтра». Участь взяли 300 педагогів закладів освіти сумської області.

Заслухавши та обговоривши доповіді, повідомлення, інформування засобами чату за допомогою платформи проведення конференції Microsoft Teams, її учасниками констатовано, що освітні завдання формування та розвитку здоров'я особистості є актуальними і потребують вирішення.

Видано РЕЗОЛЮЦІЮ конференції, якою рекомендовано:

Органам управління освітою:

- 1) забезпечувати організаційно-методичний супровід безперервного професійного зростання та методичної взаємодії педагогів з освітніх проблем здоров'язбереження;
- 2) долучати педагогів до курсів за вибором з проблеми здоров'язбереження в освіті, метою яких є підготовка до здійснення здоров'яспрямованої діяльності в закладах, відпрацювання інноваційних технологій навчання учнів здоров'ю (нові курси на виконання актуальної нормативної бази – «Уроки здорового харчування в закладах освіти», «Моделювання шкіл здоров'я в закладах освіти», «Безпечне і здорове освітнє середовище в Новій українській школі»);

- 3) сприяти упровадженню різноманітних проектів, програм, курсів з проблем здоров'язбереження в усіх закладах освіти;
- 4) активізувати створення в закладах освіти різних моделей Здорової школи (осередків здоров'я): Школу здоров'я (сприяння здоров'ю); Безпечну й дружню до дитини школу;
- 5) знайомити педагогів із перспективним досвідом здоров'яспрямованої діяльності закладів освіти, окремих педагогів під час проведення методичних заходів;
- 6) удосконалювати міжсекторальну взаємодію учнівських та педагогічних колективів, батьківської громадськості, органів учнівського самоврядування, місцевих органів влади, шефів, громадських організації щодо створення системи здоров'яспрямованої діяльності в закладах освіти.

На рівні закладу освіти його керівникам:

- 1) спрямувати діяльність на підвищення здоров'язбережувальної компетентності педагогів із питань формування здорового способу життя, безпеки життєдіяльності, превентивного навчання і виховання, репродуктивного здоров'я учнівської молоді через відповідні навчальні курси, методичні заходи, курси за вибором на базі ОППО;
- 2) забезпечувати виконання нормативно-правових документів із питань формування здорового способу життя, охорони життя та здоров'я учасників освітнього процесу, безпеки життєвої діяльності учнів та педагогів тощо; спрямовувати педагогічний колектив на подолання шкільних факторів ризику на здоров'я учнів;
- 3) через здоров'яспрямовану діяльність у закладі освіти забезпечувати формування в учнів та педагогів позитивної мотивації на здоровий спосіб життя;
- 4) визначальними для здоров'яспрямованої діяльності в закладі освіти вважати впровадження цільових проектів, програм та превентивних заходів щодо культури здорового харчування, профілактики булінгу та інших негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищі, ВІЛ-інфекції/СНІДу, формування здорового способу життя та культури здоров'я в підростаючого покоління;
- 5) працювати над розбудовою та забезпечити функціонування в закладі освіти певної моделі Здорової школи (осередку здоров'я): Школи здоров'я (сприяння здоров'ю); Безпечної й дружньої до дитини школи;
- 6) залучати батьківську громадськість до роботи з пропаганди культури здоров'я; систематично організовувати та проводити заходи щодо підвищення рівня педагогічної компетентності батьків з питань оздоровчої функції освіти;
- 7) організувати співпрацю з установами та організаціями, що займаються проблемами здоров'язбереження на всіх рівнях (ОТГ, обласних, всеукраїнських, міжнародних).

Педагогам закладів освіти:

- 1) підвищувати власну особистісно-професійну здоров'язбережувальну компетентність шляхом участі в різноманітних 78 навчальних, наукових, науково-методичних заходах, в самоосвітній діяльності, реалізуючи індивідуальний план професійного розвитку;
- 2) долучатись до курсів підвищення кваліфікації з реалізації проблеми здоров'язбереження та підготовки з викладання навчальних курсів: «Уроки

здорового харчування», «Вчимося жити разом», «Захисти себе від ВІЛ», «Рівний – рівному», «Дорослішай на здоров'я», «Я – моє життя, моє здоров'я» тощо.

3) свою педагогічну діяльність спрямовувати на формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності, свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, навичками безпечної для життя й здоров'я поведінки. Освітній процес здійснювати з використанням здоров'язбережувальних технологій;

4) сприяти становленню у навчальному закладі певної моделі Здорової школи (осередку здоров'я): Школи здоров'я (сприяння здоров'ю); Безпечної й дружньої до дитини школи.

08.12.2021 у рамках V Освітнього форуму «Освіта Сумщини: синергія та трансформація» для представників Сумської обласної державної адміністрації, Сумської обласної ради, народних депутатів України, голів сільських, селищних та міських рад, районних державних адміністрацій, керівників місцевих органів управління освітою області було представлено експозицію «Здоров'яспрямовуюча діяльність – компетентнісна складова Нової української школи», на якій було продемонстровано напрями здоров'язбереження школами здоров'я закладі освіти різних типів:

Лебединської міської ради (Будильського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів, Лебединських закладів загальної середньої освіти I-III ступенів № 3 та № 6, Лебединського центру позашкільної освіти, закладів дошкільної освіти);

Ворожбянського ліцею (опорного закладу) Ворожбянської міської ради;

Сумської міської ради (Сумського спеціального дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 20 «Посмішка» м. Суми; Сумського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 39 «Теремок» м. Суми; Сумської початкової школи № 14; Сумської спеціальної початкової школи № 31; КУ Сумська загальноосвітня школа I-II ступенів № 15 ім. Д. Турбіна, м. Суми;

опорного закладу Хотінської спеціалізованої школи I-III ступенів Хотінської селищної ради.

На виконання п. 1. заходів щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на **2021-2025 роки** (наказ Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 14.01.2021 № 08-ОД) «Розробка навчального курсу для різних вікових груп школярів «Уроки здорового харчування» і підвищення кваліфікації педагогічних працівників та подальшого впровадження цього курсу в освітню діяльність у рамках предметів «Основи здоров'я», «Я досліджую світ», годин спілкування класних керівників»:

- створено обласну творчу групу вчителів початкових класів та основ здоров'я «Уроки здорового харчування в закладах освіти». Мета її діяльності: змістово-методичний супровід навчального курсу для учнів 1 – 10 (11) класів Сумської області «Уроки здорового харчування», розвиток професійної компетентності педагогів – членів творчої групи;

- розроблено навчальну програму курсу «Уроки здорового харчування» для учнів 1-11 класів. Метою курсу є навчання дітей і підлітків загальним підходам до раціонального харчування, формування культури здорового харчування та

життєвих навичок здоров'язбережувальної поведінки щодо свідомого та відповідального ставлення до здорового харчування як компоненту власного здоров'я, здорових харчових нахилів, налаштованість на дотримання правил раціонального харчування;

- підготовлено 216 педагогів на курсах за вибором «Уроки здорового харчування»;

- підготовлено електронну теку постійно змінних матеріалів для вчителів начального курсу «Уроки здорового харчування». URL: https://oippo-my.sharepoint.com/personal/uspenskavalentyna_oippo_onmicrosoft_com/_layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Fuspenskavalentyna%5Foippo%5Fonmicrosoft%5Fcom%2FDocuments%2FD0%A3%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8%20%D0%A3%D0%97%D0%A5%5F2021

ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА

У 2021 році було проведено організаційну роботу для виконання наказів обласного рівня.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 04.12.2020 № 502-ОД «Про виконання рішення колегії Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації» (пункту 3/1 рішення колегії ДОН від 26.11.2020 «Про стан функціонування Шкіл здоров'я та впровадження програм здоров'яспрямованого змісту в закладах освіти області»), наказу КЗ СОІППО від 21.01.2021 № 18-ОД «Про виконання рішення колегії Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації»:

- здійснено листування з органами управління освітою та проаналізовано їх потреби для підготовки педагогів на курсах «Моделювання шкіл здоров'я в закладах освіти» та «Безпечне і здорове середовище у новій українській школі»;

- узагальнено звіти органів управління освітою Сумської області щодо виконання рішення означеної колегії;

- проконсультовано педагогів зі створення та розвитку шкіл здоров'я різного рівня;

- підготовлено довідку до колегії Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 27.10.2021 «Про стан функціонування Шкіл здоров'я та впровадження програм здоров'яспрямованого змісту в закладах освіти області».

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 14.01.2021 № 08-ОД «Про заходи щодо створення в закладах освіти належних умов для безпечного та якісного харчування дітей у Сумській області на 2021-2025 роки», наказу КЗ СОІППО від 02.02.2021 № 26-ОД «Про виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації»:

- здійснено листування з органами управління освітою та проаналізовано їх потреби для підготовки педагогів на курсах «Уроки здорового харчування в закладах освіти»;

- забезпечено науковий, методичний, організаційний супровід упровадження навчального курсу для учнів закладів загальної середньої освіти «Уроки здорового харчування».

Координація Лабораторією здоров'яспрямованої діяльності в закладах освіти спонукає їх до створення спеціальної педагогічної системи, що містить взаємопов'язані підсистеми мети; педагогічних факторів і умов; діагностики, оцінювання і керування означеним процесом здоров'язбереження та його результативністю. Передбачена валеологізація всіх навчальних предметів. Важливим є використання можливостей на кожному ступені закладу освіти забезпечити систему навчання учнів основам здорового життя. На I ступені – засобами предмета «Я досліджую світ», на II ступені – через предмет «Основи здоров'я». Учителі цих предметів мають бути здатними до впровадження проекту «Вчимося жити разом». На III ступені закладу загальної середньої освіти, де спеціальний предмет навчання здоров'ю відсутній, здоров'яспрямована освіта здійснюється введенням спеціальних курсів, факультативів («Захисти себе від ВІЛ», «Вчимося жити разом», «Рівний-рівному», «Дорослішай на здоров'я», «Репродуктивне здоров'я та відповідальна поведінка учнівської молоді», «Маршрут безпеки» тощо).

У виховній діяльності педагогічна система формування навичок здорового способу життя наповнюється створенням в закладі освіти Шкіл (Центрів) здоров'я, впровадженням Всеукраїнських проектів «Мережа шкіл сприяння здоров'ю», «Мережа шкіл, дружніх до дитини», «Безпечна та дружня до дитини школа», «Маршрут безпеки», проведенням різноманітних форм виховної роботи здоров'яспрямованого змісту та використанням здоров'язбережувального потенціалу всіх інших виховних заходів.

Упродовж навчального року відбувалось онлайн-опитування закладів освіти (2), було проведено онлайн-наради (4) та консультування освітян (понад 50).

Налагоджено регіональне координування освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» в Новій українській школі.

НАВЧАЛЬНА РОБОТА

Умовами **навчальної діяльності** КЗ СОППО, які забезпечують процес формування і розвитку здоров'язбережувальної компетентності освітян, є різні форми й теми курсів підвищення кваліфікації педагогів різних категорій. За оновленим форматом підвищення кваліфікації введено курси за вибором «Здоров'язбережувальні проекти та технології в закладах освіти», «Здоров'я як особистий та освітній феномен», «Методика навчання учнів здоров'ю на основі розвитку життєвих навичок», «Вчимося жити разом», «Основи формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентності в учнів», «Здоровий спосіб життя, репродуктивне здоров'я і відповідальна поведінка учнівської молоді в освітній діяльності вчителів основ здоров'я», «Моделювання шкіл здоров'я в закладах освіти»; «Безпечне і здорове освітнє середовище»; «уроки здорового харчування».

Дистанційне навчання у період карантину не завадило виконанню навчальних планів підвищення кваліфікації. Освоєння викладачами та педагогами, слухачами курсів платформи Microsoft Teams допомогло залученню численних Інтернет-застосунків для забезпечення якісного, насиченого, інтерактивного освітнього процесу підвищення кваліфікації з проблем здоров'яспрямованої освіти.

Організаційний, науково-методичний супровід здоров'яспрямованої діяльності в системі дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, розвитку здоров'язбережувальної компетентності педагогів, функціонування мережі Шкіл здоров'я в Сумщині здійснюється у формах доповідей, виступів на заходах різного рівня. Упродовж 2021 року це відбувалось на всеукраїнських конференціях, форумах, нарадах (4); обласних конференціях, форумі, семінарах (7); проведених курсах за вибором (31).

Участь у всеукраїнських конференціях:

V Всеукраїнська науково-методична практична конференція «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (КЗ СОШПО, 04.03.2021. Доповідь «Формування культури безпечного і здорового харчування в закладі освіти»).

IV Всеукраїнський науково-практичний форум «Психологічна допомога: від кризи до ресурсу» (КЗ СОШПО, 19-25.04.2021).

Координаційна нарада представників закладів післядипломної педагогічної освіти «Координація освітніх питань здорового харчування» (Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», 19.10.2021).

Всеукраїнська науково-практична конференція «Особистісно-професійна компетентність педагога: досвід, проблеми, перспективи» (КЗ СОШПО, 25.11.2021. Доповідь на секції «Критерії функціонування здорової школи»).

Участь в обласних заходах:

Обласний семінар «Якісне харчування – шлях до здоров'я» (ДОН СОДА, 19.02.2021. Доповідь «Формування культури безпечного і здорового харчування в закладі освіти»).

Обласний семінар «Здоров'я – запорука успіху» (НМЦ ПТО у Сумській області, 24.03.2021. Доповідь «Створення системи здоров'яспрямованої діяльності в закладі (ПТ)О»).

Обласний науково-практичний онлайн-семінар «Як підготувати успішну особистість: інноваційні технології в освітньому процесі» (КЗ СОШПО, 27.04.2021. Доповідь «Перспективи діяльності закладів освіти Сумської області в нових обласних проектах здоров'язбереження»).

Серпнева конференція педагогічних працівників Хотінської ОТГ «Освіта України: без бар'єрів: вектори якості та успіху» (27.08.2021. Доповідь «Освітній простір здорової особистості у школі здоров'я»).

Обласна педагогічна онлайн-конференція «Здорові діти сьогодні – здорова нація завтра» (КЗ СОШПО, 01.12.2021. Доповідь «Науковий, навчальний, методичний супровід освітніх завдань з проблеми здоров'язбереження лабораторією здоров'яспрямованої освіти КЗ СОШПО»).

Обласний вебінар-презентація модельної навчальної програми «Культура добросусідства» (КЗ СОШПО, 02.12.2021. Організація, модерування).

V обласний освітній форум «Освіта Сумщини: синергія та трансформація» (ДОН СОДА, 08.12.2021. Локація «Здоров'яспрямовуюча діяльність – компетентнісна складова Нової української школи»).

Питання здоров'язбережувальної компетентності педагогів, здоров'яспрямованої діяльності закладів освіти були розкриті у наукових статтях, надрукованих у науковому журналі, що входить до міжнародних наукометричних баз (Польща), збірниках матеріалів всеукраїнських конференцій. Видано два науково-методичних посібники для педагогів.

Стаття у науковому журналі,

що входить до міжнародних наукометричних баз

Irina O. Kalinichenko, Hanna O. Latina, Valentina M. Uspenska, Hanna L. Zaikina, Dmitro O. Kalinichenko. Physiological and hygienic correlates of Teachers' Occupational Burnout Syndrome Development. *Wiad Lek.* 2021;74(7):1661-1665. PMID: 34459768.

Статті/тези у збірниках всеукраїнських конференцій

Успенська В. Формування культури безпечного і здорового харчування в закладі освіти. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика : збірник наукових статей / за заг. ред. Л. В. Серих. Суми : НІКО, 2021. С. 352-357.

Успенська В.М. Використання міжпредметних зв'язків при викладанні біології для формування ключових компетентностей в учнів. Проблеми розвитку професійних компетентностей вчителів природничо-математичного напрямку : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 грудня 2020 року, м. Дніпро). Дніпро : КЗВО «ДАНО» ДОР», 2021. С. 196 – 200.

Видання науково-методичних посібників

Здоров'язбережувальні предмети, курси, програми у 2021-2022 навчальному році : методичні рекомендації (у 2-х част.) / укл. В. М. Успенська. Суми : ФОП Цьома, 2021. 176 с.

Уроки здорового харчування : програма навчального курсу для учнів 1–11 класів закладів загальної середньої освіти / В. М. Успенська, З. В. Декунова, А. М. Лавська та ін.; за наук. ред. В. М. Успенської. Суми : НВВ КЗ СОШПО, 2021. 19 с.